

*Бојана Тодоровић,
начелник за међународне организације,
Савезно министарство за спољну трговину, Београд*

Регионални приступ ЕУ према земљама југоисточне Европе и положај СР Југославије

Увод

На улазећи у дебате о узроцима и последицама паралелног постојања регионалних и мултилатералних трговинских токова, чињеница је да се светска трговина одвија на билатералном, регионалном и мултилатералном нивоу. Чињеница је такође да регионални трговински аранжмани добијају на замаху, а да је мултилатерални трговински систем у кризи што је и довело до неуспеха Министарске конференције Светске трговинске организације (СТО) у Сиетлу.

Признајући значај регионалних трговинских токова, Европска Унија (ЕУ) је припремила стратегију о трговинској интеграцији земаља југоисточне Европе (концентришући са на специфичних пет земаља региона: Албанију, Македонију, Босну и Херцеговину, Хрватску и СР Југославију) као путу ка пуној интеграцији ових земаља у структуре ЕУ. Реч је о стратешком документу Комисије ЕУ који са економске тачке гледишта даје правце за сарадњу са земаљама југоисточне Европе у циљу ефективног спровођења Пакта за стабилност Европе.

Садржина стратегије ЕУ према земљама југоисточне Европе

Полазећи од чињенице да је ЕУ водећи трговински партнер свих земаља југоисточне Европе, и осталих макроекономских показатеља ових земаља, закључено

је да би повећање међусобне трговине допринело општем расту региона и потом лакшем укључивању ових земаља у Европску Унију.

Стога је и основно полазиште регионалне стратегије ЕУ олакшање трговине у региону, које ће донети економске користи и убрзати приступање ових земаља ЕУ, без обзира на реалне позиције које карактеришу бројне рестрикције у међусобној трговини, а и са осталим светом.

За разраду овог приступа потребно је извршити анализу постојећег стања у земаљама југоисточне Европе.

Трговинске политике ових земаља се разликују, али је заједнички висок ниво протекционизма, висока ефективна стопа заштите и различити приступ тржишту у зависности од партнера. Такође присутна је слаба институционална структура у области трговине.

Ниједна од пет земаља југоисточне Европе на које се односи поменута стратегија ЕУ није чланица СТО, с тим да се Албанија и Хрватска налазе у поодмаклим фазама процеса приступања, а Босна и Херцеговина и Македонија у почетним. О захтеву СР Југославије за приступање СТО није одлучивано.

Када је реч о односима ових земаља са ЕУ, такође је присутна разноликост уговорних обавеза.

Албанија, Хрватска и Босна и Херцеговина уживају аутономне трговинске преференције од стране ЕУ које карактерише безцарински приступ тржишту ЕУ за готово све индустријске производе, осим осетљивих (текстил, челик) за које се безцарински третман даје у оквиру квота. Неки пољопривредни производи имају безцарински третман, неки тај третман добијају у оквиру безцаринских квота, а неки имају снижене царине.

Република Македонија је са ЕУ закључила посебан Споразум о стабилизацији и асоцијацији који представља нови тип споразума са циљем формирања зоне слободне трговине у периоду од максималних десет година, а садржи унилатралне концесије ЕУ у виду трговинских преференцијала под условима да Македонија предузме мере помоћи структурном прилагођавању.

СР Југославија нема никакав уговорни однос са ЕУ.

Имајући у виду постојеће стање трговинских односа и учлањење земаља југоисточне Европе у ЕУ као предвиђени циљ у Пакту за стабилност Европе, регионални приступ ЕУ предвиђа одвијање овог процеса у две фазе, са периодом ревизије између две фазе.

Учешће СР Југославије у свим фазама зависи од политичких фактора којима се ова стратегија не бави.

I Фаза (2000-2003/4 година)

У овој фази *земље југоисточне Европе* би требало да:

- а) изврше постепену, али свеобухватну либерализацију трговине и

б) елиминисању административне препреке у трговини према регионалним партнерима и отпочну процес мултилатерализације билатералних трговинских преференцијала на остале земље у региону.

С тим у вези владе ових земаља би требало да усвоје планове за постепену примену трговинских реформи који би морали узети у обзир социјалне последице тих реформи и њихове импликације на буџетске приходе. Основ за успех ових реформи је да оне буду регионално координиране и да се уводе регионалне трговинске повластице што би у великој мери спречило нелегалну трговину и корупцију.

Стога се као примарни задаци за поменутих пет земаља југоисточне Европе у овом периоду намећу:

-елиминисање препрека одвијању трговине унутар региона (реформа царнских тарифа и увођење ниске и униформне заштите искључиво у виду царина);

-прихватање обавезе о не увођењу нових рестриктивних мера које погађају трговину у региону;

-мултилатерализација постојећих билатералних преференцијалних трговинских споразума;

-јачање царинских администрација кроз одговарајућу техничку помоћ;

- регионална сарадња у пројектима од интереса за регион.

Евројска Унија би у првој фази требало да склопи билатералне споразуме са наведених пет земаља југоисточне Европе који би омогућили побољшани приступ тржишту ЕУ и такође стимулисали регионалну интеграцију. По форми то би били или асиметрични споразуми о слободној трговини или аутономни трговински преференцијали.

Есенцијално је да акција ЕУ у првој фази према земљама југоисточне Европе буде стриктно координисана и да се са овим земљама склопе готово идентични билатерални трговински споразуми. У том контексту за ЕУ се постављају два битна питања: 1) како правилно узети у обзир постојеће разлике у степену развоја међу земаљама југоисточне Европе и 2) како интегрисати наведених пет земаља југоисточне Европе у ширу групу земаља учесница Пакта за стабилност Европе које већ имају споразуме о асоцијацији са ЕУ.

Имајући у виду горе наведено економски је валидно да Европска унија у првој фази:

- Обезбеди побољшани приступ тржишту ЕУ, посебно у заштићеним секторима пољопривреде и челика;
- Смањи изузећа у преференцијалним трговинским споразумима на минимум и примени изузећа идентично на све partnere из региона;
- Замени инструмент квоте мером праћења осетљивих производа, а уколико је употреба квота неопходна битно је да се односи на све земље југоисточне Европе;
- Веже потписивање споразума са наведеним земљама са успостављањем зоне слободне трговине међу овим земаљама;
- Инсистира на употреби кумулативних правила ЕУ о пореклу робе;

- Смањи период увођења зоне слободне трговине предвиђен у досадашњим билатералним споразумима са десет година (Македонија) на 5-6 година.

Потписивање споразума са пет земаља југоисточне Европе мора се координирати са постојећим споразумима са другим земљама учесницама Пакта за стабилност Европе (Румунија, Бугарска, Словенија). При томе нужно је обезбедити компатибилност нових преференцијала са већ одобреним, и такође је потребно везивати преференцијалне аранжмане у смислу подржавања преференцијалних аранжмана између пет наведених земаља југоисточне Европе и других земаља Европе које су у различитим фазама приступања ЕУ.

У том смислу је констатација да ће *осишале земље учеснице Пакта за стабилност Европе* (првенствено Бугарска и Румунија) бити охрабрене у подржавању процеса интеграције земаља југоисточне Европе (Албанија, Македонија, Босна и Херцеговина, Хрватска и СР Југославија) у светску привреду. Ово ће се остварити давањем преференцијалног третмана земаљама југоисточне Европе на њиховим тржиштима техничке и других видова помоћи.

У остваривању циљева предвиђених у првој фази, *Свејска банка* би имала улогу координације и подржавања напора земаља југоисточне Европе у примени привредних реформи. Ово би се превасходно остваривало кроз пројекте помоћи развоју трговинске регионалне инфраструктуре.

Ревизија (2003/4)

По истеку времена предвиђеног за трајање прве фазе уследила би ревизија предузетих активности на политичком, економском и трговинском плану у циљу интеграције земаља југоисточне Европе у ЕУ.

У поступку ревизије ЕУ би требало да утврди:

- До које мере је свака од пет поменутих земаља извршила трговинске обавезе и испоштовала план либерализације;
- Учињени прогрес сваке од земаља у испуњавању ширих политичких, економских и институционалних критеријума за чланство у ЕУ;
- Који су додатни кораци неопходни за формирање царинске уније;
- Који су специфични проблеми појединих земаља и потреба за додатном финансијском и техничком помоћи.

У поступку ревизије дале би се и препоруке осталим земљама учесницама Пакта за стабилност Европе како да обезбеде даљу помоћ земљама југоисточне Европе.

II Фаза (2004/5)

У току друге и последње фазе, поменутих *иш земаља југоисточне Европе* би требало да предузму следеће кораке:

- заврше припремни период имплементације зоне слободне трговине са партнерима у региону што би претпостављало проширивање безцаринског третмана на све или готово све робе и услуге (у складу са правилима СТО);

- окончају домаће прилагођавање неопходно за пуну примену зоне слободне трговине са ЕУ, нарочито у области пољопривреде како би могли да се интегришу у пољопривредну политику ЕУ;

- ускладе укупну политику и институције са ЕУ у циљу припреме за интергацију у ЕУ (посебно усклађивање домаћих са екстерном царином у ЕУ). Поред неопходног усклађивања царина потребна је и примена других мера и политика које се односе на конкуренцију и трговину.

Паралално са неведеним активностима, *Евројска унија* би требало да укине преостале рестрикције за ове земље на свом тржишту.

Сви донатори из претходног периода (нпр. Светска банка, друге земље у процесу приступања ЕУ) би и у овој фази наставили са пружањем техничке и финансијске помоћи земљама југоисточне Европе у циљу приступања ЕУ.

На крају друге фазе, када ЕУ оконча примену зоне слободне трговине са пет наведених земаља југоисточне Европе, биће неопходно да ЕУ сагледа које би евентуално друге земље биле подобне да уђу у интеграционе процесе.

Очекивања су да ће на крају ове фазе земље југоисточне Европе бити спремне да након окончања имплементације слободне трговине са ЕУ уђу у преговоре о чланству у ЕУ или ће формирати царинску унију са ЕУ. У сваком случају међусобна трговина била би покривена споразумима о слободној трговини.

Положај СР Југославије

Као што је већ напоменуто СР Југославија иако није члан Светске трговинске организације, нити има било какве уговорне односе према Европској унији, прати развој трговинских односа у региону и припрема се за преговоре о чланству у СТО и за одговарајуће преговоре са ЕУ.

У односу на поменутих пет земаља југоисточне Европе, СР Југославија нема никакав преференцијални трговински аранжман са Албанијом, Босном и Херцеговином и Хрватском.

Са Републиком Македонијом Југославија је закључила Споразум о трговини који има сва обележја споразума о слободној трговини. Споразум је закључен 4.9.1996 године и примењује се и даље.

У погледу садржине, споразум је отишао даље у процесу либерализације у односу нпр. на споразуме између земаља ЦЕФТА, јер предвиђа безцарински третман за све производе уз задржавање квантитативних органичења за незнатан број роба. Слободна трговина обухвата око 97% роба у међусобној трговини. На квантитативним органичењима при увозу у СР Југославију из Македоније налази се изванредан број производа црне металургије, док се на увозу у Македонију на органичењима налази такође један број производа црне металургије и пољопривреде. У

извозу Југославија ограничава стратешке пољопривредне производе (житарице и живу стоку).

Иако је важећи споразум прихватио основна начела СТО, на иницијативу македонске стране отпочеће преговори о изменама и допунама постојећег споразума ради формулисања новог који би у потпуности одговарао захтевима СТО, и посебно Европске уније, што ће свакако убрзати горе наведене регионалне иницијативе.

Када је реч о регионалној сарадњи, СР Југославија је обавила иницијалне експертске разговоре са Бугарском о либерализацији међусобне трговине, мада официјелни преговори у циљу закључења одговарајућег споразума нису почели преваходно из политичких разлога.

Такође покренута је иницијатива са Словачком о либерализацији међусобне трговине, али оппочињање преговора о закључивању одговарајућег споразума зависи од разлога који су ван економске сфере.

СР Југославија је такође парафирала Споразум о слободној трговини са Руском Федерацијом.

У току преговора усвојен је модел тзв. свеобухватније либерализације међусобне трговине који већ у првој години примене предвиђа укидање увозних царина и других дажбина за све производе уз крајње лимитирана изузећа за обе стране. Спољнотрговински режим (политика квантитативних ограничења) није предмет овог споразума.

Овај модел омогућава брже успостављање режима слободне трговине између две земље, те се на тај начин постиже ефикасније остваривање позитивних ефеката слободне трговине.

Мишљење је да би се либерализацијом трговине између СР Југославије и Руске Федерације смањили трошкови увоза сировина и енергената у СРЈ, с једне стране, док би се такође створили стабилни услови за пословање југословенских предузећа у РФ и повећала конкурентност наших производа на руском тржишту (због смањења царина и др. дажбина), са друге стране. Ово би дало импулс повећању југословенског извоза на руско тржиште, што би у земљи такође утицало на повећање производње, а истовремено повећало могућности успостављања дугорочних кооперативних веза између наших и руских предузећа у свим секторима.

Закључак

Горе изнета стратегија о регионалном приступу ЕУ према селектираним земљама југоисточне Европе представља један од могућих начина решавања питања односа ЕУ према тим земљама. Циљ овог стратешког приступа је брзо постизање користи кроз интензивирање трговинских односа са ЕУ, и међу самим земљама региона путем координираног интеграционог процеса. Крајњи циљ свих активности је учлањење земаља југоисточне Европе у ЕУ.

Имајући у виду тренутно међународно политичко-економско окружење у којем СР Југославија обавља спољнотрговинску делатност јасно је да заузима актив-

ну улогу према свим потенцијалним партнерима када је реч о преговорима о либерализацији трговине. То се превасходно односи на суседне земље и земље Балкана, с тим да политичка питања онемогућавају да реални економски интереси покажу своје место и значај.

У сваком случају да би се приступило закључивању преференцијалних трговинских арнжмана неопходно је додатно ангажовање, и политичких и привредних чинилаца на спољно-политичком плану уз презентирање обостраних интереса у економском и трговинском домену свим потенцијалним партнерима.

Литература:

- Светска Банка: Пут ка стабилности и просперитету у југоисточној Европи: Регионално-стратешки документ
- Комисија Европске уније: О могућностима преговарања Споразума о стабилизацији и асоцијацији са Албанијом, 24.11.1999
- Комисија ЕУ Свеобухватни документ о редовним извештајима 1999, 13.10.1999
- Говор Романо Продија, председника Европске Комисије на Европском парламенту, Брисел, 13.10.1999